

УДК 378.011.3-051(438)

Надія Мотруквикладач психолого-педагогічних дисциплін
педагогічного фахового коледжу,Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

ORCID ID: 000-002-7542-4823

nadijamotruk@ukr.net

ІНТЕГРОВАНЕ ПОЧАТКОВЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПОЛЬЩІ

У статті здійснено ретроспективний аналіз інтегрованого початкового навчання (1–3 класи) в контексті освітніх реформ у Республіці Польща, започаткованих у цій сфері наприкінці минулого століття. Констатовано, що в процесі реформування початкової освіти кардинально змінено навчальні плани; упроваджено інтегроване навчання спершу в перших–третьох класах, а пізніше і в четвертому класі; введено в навчальний процес інтегровані підручники та безкоштовні урядові підручники, а також як обов’язковий у початковій школі метод проєктів. Розглянуто особливості та умови проєктування початкового навчання, що ґрунтуються на засадах емансипаційної, аналітично-критичної та гуманістичної педагогіки. З’ясовано, що початок навчання дітей з шестирічного віку зумовив дослідження показників готовності дитини до школи, підготовку програм для роботи з дітьми з різними дефектами розвитку, налагодження співпраці педагогів дошкільних установ і вчителів початкової школи, організацію науково-методичної підготовки педагогічних кадрів до навчання дітей цієї вікової категорії, створення відповідного освітнього середовища в школі, застосування нових методичних підходів в організації пізнавальної діяльності учнів.

© Мотрук Н.

Обґрунтовано провідну роль учителів в організації освітнього процесу та створенні дидактичного середовища, основу якого складають інноваційні педагогічні технології, що забезпечують досягнення цілей навчання, виховання і розвитку особистості молодшого школяра. Провідними серед них є різноманітні форми навчальної активності учнів початкових класів – спостереження, експериментування, дослідження, спільне прийняття рішень, відкриття власних методів пізнання світу тощо. Стимулюють її такі педагогічні умови: ступінь складності навчального завдання, почуття безпеки учня, час тривання стимулюючої ситуації, наявність попереднього досвіду вирішення подібних завдань та самооцінки. Проаналізовано освітні програми, які потребують суттєвого вдосконалення з урахуванням новітніх досягнень педагогічної науки і практики, тому що вони ще незначною мірою зорієнтовані на розвиток творчих здібностей дітей, на перетворення їх у суб'єктів освітнього процесу. Такий стан сприяв появі авторських навчальних програм, які відповідають запитам школярів і вимогам сучасного суспільства.

Ключові слова: інтегроване початкове навчання; реформування освіти; проектування навчання дитини; місія вчителя; навчальні завдання; навчальні програми; молодший школяр; дидактичне середовище.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Докорінне реформування початкової освіти в Республіці Польща, розпочате наприкінці минулого століття, зазнає постійних змін, що викликають неоднозначну реакцію в суспільстві і в середовищі працівників освітньої галузі. Здійснений аналіз нормативно-правової бази освітніх реформ та особливостей їх реалізації засвідчує, що зміни стосувалися навчальних планів (1999, 2008, 2014, 2017 рр.), впровадження інтегрованого навчання в 1–3 класах (1999–2000 р.) та в 4 класі (2017 р.), запровадження інтегрованих підручників (1999 р.) та безкоштовних урядових підручників (2014 р.), обов'язкового використання методу проектів в освітньому процесі початкової школи (2017 р.). Зазначені нововведення актуалізували проблеми організації та здійснення процесу інтегрованого навчання привернули увагу до них як польських, так і українських вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури з окресленої проблеми засвідчило, що польські дослідники спрямували свої пошуки на вирішення загальних проблем початкової освіти (І. Адамек), першого етапу освітньої реформи (М. Цацковська), психологічних проблем реалізації інтегрованого навчання (Е. Лапінські), цілей інтегрованого навчання та підготовки вчителів до його забезпечення (Т. Яніцка-Панек), організації інтегрованого навчання в 1–3 класах (І. Копачинська, А. Новак-Лаєвська, Р. Ольшанська, Г. Чайковська-Кіменек та ін.).

Різні аспекти реформування початкової освіти в Польщі, пов'язані із впровадженням інтегрованого навчання, висвітлювалися на сторінках польських педагогічних видань, зокрема “Edukacja i Dialog” (“Освіта і діалог”), “Życie szkoły” (“Життя школи”), “Ruch pedagogiczny” (“Педагогічний рух”) та ін.

Актуальні проблеми освітніх реформ у Польщі на межі століть та різні аспекти інтегрованого початкового навчання знайшли відображення в публікаціях таких українських науковців, як А. Василюк, С. Ілляш, Н. Сікональнікова, М. Скотна, С. Якименко та ін.

Мета статті – проаналізувати погляди польських вчених на загальні засади організації інтегрованого початкового навчання відповідно до нових освітніх програм.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На початкову освіту сьогодні треба дивитись глобально, ураховуючи різні перспективи, які її визначають, та суспільні запити, що постійно зростають і вимагають адекватної реакції на них як з боку управлінських органів, так і вчених та педагогів практиків. У цьому контексті особлива увага звертається на проектування навчання дитини, роль вчителя в освітньому процесі, реалізацію навчальних завдань та вдосконалення навчальних програм.

Аналізуючи сучасні педагогічні течії і напрямки, не можна не зауважити їх впливу на те, як сьогодні розуміємо і проектуємо навчання. Сягає він, між іншим, до положень емансипаційної, аналітично-критичної та гуманістичної педагогіки.

Навіть теоретичний нурт, яким була антипедагогіка і критика виховання, дає можливість визначити його як такий, що вразив авторитарність навчання і детермінував нескінченні дебати на тему свободи дитини. Тому в проектуванні початкового навчання необхідно враховувати, що досвід того періоду має значний вплив на розвиток шкільної успішності учня.

Основна проблема, яка вимагає розв'язання теоретичного і формального характеру, пов'язується з початком навчання дитини (шкільним стартом). Проект охоплення шкільним обов'язком дітей шестирічного віку зумовив дискусії і дослідження щодо:

всебічного дослідження готовності дитини до школи (необхідним є встановлення актуального і найближчого рівня);

підготовки програм для роботи із дітьми з різними дефектами розвитку;

співпраці вчителів дошкільних установ і тих, що працюють з шестирічками в школі;

стану мериторично-дидактичної підготовки кадрів, які працюватимуть із цією віковою групою [1].

Готовність польські дослідники розглядають у категоріях інтерактивних як результат взаємовідносин дитини і навчальних пропозицій. Так, піднімаючи дискусію на тему шкільного старту дитини, важливо з'ясувати, на що ставитиметься акцент в організації навчального процесу.

Інша проблема стосується питання, скільки свободи, а скільки примусу повинно бути в освіті, також і в початковій, і які умови потрібно створити, щоб школа успішно виконувала свої завдання. Передусім до них належать:

сприятливе для дитини шкільне середовище – майстерні з місцями для вільної праці, але такі, що в однаковій мірі служать для виконання завдань, рекомендованих вчителем та визначених програмою;

організація навчального процесу, який ґрунтується на вільній праці учнів, зі зменшенням фронтального навчання і запровадженням індивідуалізованої та групової праці, вільна робота свідомо виконується в процесі учіння дитини;

використання в методичних підходах дій, що спрямовуються на розвиток самостійності, самоконтролю і самооцінки, не оминають знання, що набувається в процесі засвоєння;

атмосфера і клімат шкільного класу, що дає почуття безпеки, клас розглядається як спільнота осіб, в якій набувається досвід поваги та підтримки зі сторони інших.

Різноманітні форми навчальної активності – експериментування, спостереження, дослідження, спільне прийняття рішення, відкриття власних методів пізнання світу та ін.

Практика засвідчує, що багатьох цих компонентів не вистачає польській школі з різних причин, суть яких усім відома і, відповідно, вживаються заходи для вдосконалення освітнього процесу в початковій освіті.

Водночас аналіз освітніх реалій дає підстави стверджувати, що стимулювання розвитку молодших школярів на рівні початкового навчання залежить від низки педагогічних умов, зокрема: ступеня складності навчального завдання, почуття безпеки учня, часу тривання стимулюючої ситуації, антиципації успіху чи невдачі, попереднього досвіду, отриманого в подібних ситуаціях, наявності самооцінки.

Сферу стимуляції, на думку Е. Лапінські, охоплюють: спостереження і мислення, пам'ять і уява, зацікавлення, постава і самооцінка, емоції (опір важким ситуаціям, емоційний контроль), мобільність і рівновага [3].

Проте у шкільному житті Польщі і надалі зустрічається багато традиційних підходів до розв'язання окреслених проблем. З дня на день сотні учнів і вчителів повторюють досконало знані ритуали. Часто дається дітям завдання, виконання яких вимагає виключно механічних дій. Вони не тільки не залучаються до розвитку самостійності, а, навпаки, той розвиток гальмують. Методи навчання можна перебудувати, пристосувати, але одні запроваджують тільки незначні і невеликі зміни, а інших поглинає пошук нових рішень.

Недостатність часу для аналізу роботи, на рефлексії, на читання і самоосвіту, на заприязнення учнів між собою і з учителями виникає через брак знання про людину, яку хочеться формувати [2].

Через це необхідно зазначити, що провідним напрямком у сучасній педагогіці деякі вчені вважають реконструктивізм, який розглядає вчителя як “трансформативного інтелектуала” – добре освіченого, спрямованого на зміни суспільного світу і життя індивідуального. Від нього очікується виконання неординарних дій – часом навіть новаторських.

Отже, невідкладним видається залучення вчителів до секретів педагогічного мистецтва, більше мистецтва, ніж професії (що означає відхід від педагогіки “ліплення”, догматизму в змісті навчання), розвиток потреби в самоосвіті і творчості.

Вчитель повинен давати емоційну підтримку, поважати самостійність учня, пропонувати йому лінію поведінки, особливо тоді, коли дитина не знає або побоюється здійснити помилку при вирішенні завдання, надавати інформацію, необхідну для виконання завдання. Отже, треба вчити цікаво, з захопленням, із натхненням, проявляти самостійність у вирішенні новим способом практичних питань у роботі з вихованцями – добре, коли вчитель виявляє педагогічний такт і передусім глибоку мудрість.

У житті необхідною є також і відтворювальна діяльність, яка вимагає подолання опору матерії, так само, як і свобода творення, отримана дисципліною, перехід через нудні аналітичні дії – найчастіше аж тоді вони є доброю основою для розкриття творчих здібностей індивідуальності.

Той вчитель, який хоче, щоб практично все було в навчанні легке і приємне, може ніколи не пізнати істинної радості, що випливає з інтелектуального відкриття.

Такими є передумови до самоосвіти і підвищення кваліфікації вчителів, що дають можливість виконати вимоги теперішнього часу.

Єдина програма освіти вчителів, яку можна прийняти – це програма, в якій вони захочуть відкинути методичні зошити і конспекти, що тероризують уяву, ставлячи на те місце власну творчість і переживання світу разом з учнями.

Спостереження за навчальним процесом переконують, що пропонувана реконструктивістами педагогіка не концентрується ані на щасті дитини, ані на переказі їй готового змісту і зразків культури, а орієнтується на розвиток дитини як мудрого і доброго співучасника процесу оновлення світу, справедливого, культурно і економічно

багатого. Завданням освіти є навчання людини морально і естетично досконалої, яка повинна виступати в ролі суб'єкта навчання. Визначником виховних цінностей стає структура особистісних зв'язків і ситуація спілкування, що розвивається разом із тією структурою.

Необхідно звернути увагу на ще одну проблему, про яку в школі досить часто забувають, – це слухання, одна з основних потреб дитини. Діти природнім способом відкриті до сприйняття тексту, який переказується усно. Тим часом школа значною мірою відвернулася від усного навчання. Учні від наймолодших років асоціюють науку з величезними томами книжок, які навантажують їх сумки і пам'ять.

Часто в шкільних класах спостерігається застосування засади “виведення середньої”, ставиться акцент на посередність. Учитель замість використання традиційних способів проведення занять, повинен організувати такі, які для нього будуть приємністю, а для учня видом терапії.

Під терапією треба розуміти таке навчання, в якому програма, підручник, методи і засоби навчання створюють корисні ситуації для всебічного обміну інформацією при умові, що навчання має характер багаторсторонній, незалежно від того, чи є те навчання проблемне, комплексне, інтегроване чи навіть інакше назване. Однак чинні програми для початкової школи формулюються здебільшого з точки зору навчання, а не учіння (формування, приготування, розвиток, ознайомлення). Учень трактується скоріше як об'єкт усіх тих дій, а не як самостійний здобувач знань.

Існуючі програми незначною мірою орієнтують на використання таких методів навчання, як виведення практичних висновків та висновків із спостереження, вияснення незрозумілих виразів і фразеологічних зворотів, обґрунтування твердження, пропису виразів, оцінки, вибору, аргументування на користь власної позиції, передбачення наслідків впливу експериментального чинника, умов, які необхідні для виконання плану, власних дій і дій противника.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, в умовах інтегрованого навчання школа повинна добирати зміст навчання відповідно до можливостей учнів, пов'язуючи його з потребою, ознайомлення з потребою, роблячи її постійною.

Початкове навчання охоплює широкий спектр проблем, які вимагають ґрунтовних досліджень в однаковій мірі як теоретичних, так і практичних. На жаль, неузгодження шкільної практики з теорією і результатами педагогічних досліджень є реальним фактом.

Школа загубилась у здійсненні покладених на неї завдань, у встановленні пріоритетів. Деякі вчителі перелякані надмірністю поставлених перед ними вимог. Тому дедалі частіше чути критичні голоси на адресу школи як інституції (міф про школу як місце виховання). Однак необхідно зважати на те, що початкова освіта, досвід, набутий у цей період, мають значний вплив на подальший розвиток шкільної успішності учня. Тому необхідно застосовувати різного виду діяльність, щоб забезпечити ефективність освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Adamek. Aktualne problem edukacji wczesnoszkolnej. *Zycie szkoły*. 2003. listopad (9). S. 515–519.
2. Dymara B. Terapeutyczne wartości działań pedagogicznych, [w:] *Problemy edukacji wczesnoszkolnej*, B. Dymara, (red.), Kraków 1996, "Impuls". S. 125–136.
3. Łapiński E. Psychologiczne podstawy działalności pedagogicznej nauczyciela w szkole. Olsztyn, 1994. 268 s.

Motruk N. Integrated primary education in the context of educational transformations in Poland

The article provides a retrospective analysis of integrated primary education (grades 1-3) in the context of educational reforms in the Republic of Poland, begun in this area at the end of the last century. It is stated that in the process of reforming primary education the curricula have been radically changed; integrated teaching was introduced first in the first and third grades, and later in the fourth grade; integrated textbooks and free government textbooks have been introduced into the educational process, as well as a mandatory project method in primary school. Peculiarities and conditions of primary education establishment, based on the principles of emancipation, analytical-critical and humanistic pedagogy, are considered. It was found that the beginning of education of six-year-old children led to the study of indicators of the child's readiness for school, preparation of programs for working with children with various

developmental disabilities, cooperation between preschool teachers and primary school teachers, organizing scientific and methodological training of pedagogical staff to teach children of this age category, the creation of an appropriate educational environment at school, the application of new methodological approaches in the organization of cognitive activity of students.

The leading role of teachers in organizing of educational process and creating the didactic environment which basis is made by the innovative pedagogical technologies providing achievement of the goals of teaching, education and development of the personality of the younger pupil has been justified. Leading among them are various forms of educational activity of primary school pupils - observation, experimentation, research, joint decision-making, discovery of their own methods of knowing the world, etc. It is stimulated by the following pedagogical conditions: the degree of complexity of the educational task, the pupil's sense of safety, the duration of the stimulating situation, the presence of previous experience in solving such tasks and self-esteem.

Educational programs that need significant improvement are analyzed taking into account the latest achievements of pedagogical science and practice, because they are still insignificantly focused on the development of children's creative abilities, on their transformation into subjects of the educational process. This condition has contributed to the emergence of author's curricula that meet the demands of pupils and the requirements of modern society.

Key words: integrated primary education; education reform; child learning establishment; teacher's mission; educational tasks; educational programs; younger pupil; didactic environment.

References

1. Adamek I. The modern problem of preschool education. *Zyche shkoly*. 2003. listopad (9). P. 515–519. [in Polish]
2. Dymara B. Therapeutic values of pedagogical activities, [w:] *Problem of preschool education*, B. Dymara, (red.), Kraków 1996, "Impuls". P. 125–136. [in Polish]
3. Lapinski E. Psychological bases of pedagogical activity of the teacher at school. Olshtyn, 1994. 268 p. [in Polish]